

Is er leven na de dans?

Paul Bronkhorst Dansers zijn als profvoetballers: hun carrière stopt als er nog heel veel tijd te leven én te werken over is. Wat gaat een danser doen die een punt achter zijn of haar loopbaan heeft gezet? Hoe voorkom je de val in het zwarte gat?

Het is onvermijdelijk in de loopbaan van iedere danser: er komt een moment dat er een punt achter gezet moet worden. Soms is dat al vroeg in een carrière en soms op (iets) latere, maar toch jonge leeftijd. De cao Dans kent nog altijd het artikel waarin staat dat het contract van een danser eindigt op het moment dat deze de 38-jarige leeftijd heeft bereikt. Een danser van 38 jaar of ouder wordt meer en meer een uitzondering. Al voor het bereiken van die leeftijd hebben veel dansers in Nederland de keuze gemaakt om de loopbaan te beëindigen en iets anders te gaan doen.

Zonder twijfel is het stoppen met dansen een ingrijpend moment in de danscarrière, om niet te zeggen het meest ingrijpende. Vanaf die dag is alles anders. De dagelijkse routine verdwijnt en veel van de dingen die tot dan toe vanzelfsprekend waren, zijn het dan niet meer. Die beslissing vereist moed en wordt pas genomen als het al heel wat nachten heeft gevroren. Zelfs

wanneer een blessure het einde van een carrière aankondigt, zal een danser dat einde niet snel voor lief nemen. Hij is immers gewend om met pijn te werken en er is altijd dat sprankje hoop dat de kwetsuur zal genezen. Nee, opgeven dat doe je niet zomaar. Dat ligt niet in de aard van een danser. Dansers zijn ambitieus en enorme doorzetters. Het opzoeken en verleggen van hun grenzen is hun met de paplepel ingegoten. Dansers vereenzelvigen zich met hun vak. De lijn tussen wat zij doen en wie zij zijn, is flinterdun. In tegenstelling tot de ambtenaar die om vijf uur naar huis gaat en weer een 'gewone' burger wordt, is een danser 24 uur per dag een danser.

Verslaafd aan beweging

Een aantal zaken is debet aan die sterke identificatie met hun werk. Zo beginnen dansers al jong met hun beroepsopleiding. Dat is noodzakelijk omdat het instrument van de

danser, het lichaam, dan het meest plooibaar is en zich het beste laat trainen voor de hoge eisen die het vak stelt. Dansers beginnen gemiddeld op hun twaalfde met hun professionele danstraining, een periode die samenvalt met de tienerjaren waarin voor een belangrijk deel de persoonlijkheid wordt gevormd. De jonge danser verblijft bij een gastgezin en combineert de middelbare school met de dansopleiding, waardoor er weinig tijd over blijft voor iets anders. Vriendschappen worden gesloten binnen de eigen kring, met vriendjes en vriendinnetjes die dezelfde taal spreken en door wie zij zich begrepen voelen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de persoonlijkheid van een danser sterk is gerelateerd aan zijn werk.

Dat is het echter niet alleen. Ook kent de aankomende danser een enorme gedrevenheid. Hij is gegrepen door het vak en raakt verslaafd aan beweging. Hij kent dezelfde onrust die een regelmatige jogger voelt wanneer hij zijn dagelijkse training mist.

Fascinerend is de vraag wat de beweegredenen van een danser zijn. Een glorieus carrièreperspectief, het vergaren van een goed inkomen of het verwerven van eeuwige roem kunnen het niet zijn. Jan Kooijman werd Bekende Nederlander door zijn rol in *GTST* en niet door zijn prestaties bij het Scapino Ballet. Nee, de motivatie van een danser is vooral intrinsiek en gevoelsmatig. (Ex-)dansers hebben dan ook vaak moeite met het antwoord op de vraag wat hun (letterlijk) al die jaren op de been heeft gehouden. De term passie valt dan al snel: de innerlijke gedrevenheid, het heilige moeten. Of zoals Martha Graham het uitdrukte: *'I did not choose to be a dancer. I was chosen and with that you live your life.'* Het beoefenen van dans geeft veel bevrediging en is een belangrijke uitlaatklep en dat draagt enorm bij aan het verslavende karakter van dans.

Daarbij komt dat de dans een geïsoleerde wereld is. Het grootste deel van de werkweek

brengt de danser door in de studio of in het theater. Het intensieve karakter van het werk, het onvoorspelbare karakter van de trainingsroosters en niet te vergeten de vermoeidheid maken het moeilijk om andere activiteiten te ondernemen of vriendschappen buiten de dans aan te gaan. Bovendien voelen dansers zich vaak bijzonder en worden zij ook als zodanig behandeld. De leek heeft in de regel geen idee wat het beroep danser nu werkelijk inhoudt en echte *ballettomanen* steken hun bewondering niet onder stoelen of banken. Een danser die aan het einde van zijn loopbaan is gekomen, heeft niet altijd een reëel beeld van de wereld buiten de dans. Onlangs sprak ik een danser die nu bijna een jaar een opleiding tot hotelmanager volgt. Hij vertelde dat hij de eerste maanden vreselijk veel moeite had gehad om te wennen aan de nieuwe situatie. *'It is as if I stepped out of a bubble'*, verzuchtte hij.

Stoppen is moeilijk

Zoals zelfs een verstokte roker weet dat hij moet stoppen, is iedere danser zich ervan bewust dat zijn loopbaan eindig is. Er is echter een groot verschil tussen wat een danser verwacht en de realiteit als het gaat om stoppen met dansen. De meeste dansers zijn aan het begin van hun loopbaan heel optimistisch over de duur ervan. Onderzoek uit 2004 toonde aan dat in Australië, Zwitserland en de Verenigde Staten de meeste dansers ervan uitgingen dat zij tot na hun veertigste zouden doordansen. Maar de meeste dansers in deze landen stoppen rond hun 33^e, en ook in Nederland hangen de meeste dansers rond die leeftijd hun balletkleding aan de wilgen. Daarbij maakt het vrijwel geen verschil of je als danser werkt in een klassiek-, folklore- of modern dansgezelschap. Er is wel verschil tussen mannen en vrouwen: een danser is gemiddeld twee jaar langer actief dan een danseres. De gemiddelde dansloopbaan duurt dertien jaar.

Er is zelden slechts één reden om te stoppen, tenzij het om een ernstige blessure gaat. En die komt, hoewel dans een uitgesproken fysiek vak is, gelukkig weinig voor. Dans veroorzaakt eerder chronische blessures, maar die zijn zelden alleen de reden om een punt achter de loopbaan te zetten. Pijn *comes with the job*, en zolang daar genoeg voldoening tegenover staat, houdt de danser zijn werk vol. Dansers zijn immers doorzetters.

Een loopbaan afbreken waarin zoveel is geïnvesteerd, vraagt om meer dan één argument. 'Ik ben nu op een leeftijd dat ik nog kansen maak op de arbeidsmarkt', 'ik wil stoppen op mijn hoogtepunt', ik heb alles eruit gehaald wat ik kon en wil nu mijn hersenen anders gaan gebruiken', 'dansen kost steeds meer pijn, die ik niet meer op kan brengen' of 'ik voel dat het tijd is om plaats te maken voor een jongere danser'. Dit zijn slechts enkele van de vele argumenten, die vooral bedoeld zijn voor de danser zelf, om het eigen besluit te rechtvaardigen.

Stoppen met dansen is ook niet één beslissing, het is een reeks van beslissingen. Een proces van overwegen, het kenbaar maken aan de buitenwereld, een voorzichtige poging om zich te oriënteren op de mogelijkheden. Ontegenzeggelijk is het een turbulente

Iedere
danser
is zich
ervan
bewust
dat zijn
loopbaan
eindig is

periode in het leven van de danser. Hoe moeilijk het is, verschilt per individu. In ieder geval brengt het stoppen met dans een brij van vragen en emoties met zich mee. De wereld van de danser wordt op zijn kop gezet. Gevoelens van onzekerheid en angst, maar ook opluchting en nieuwsgierigheid voeren de boventoon.

Dansers maken regelmatig de vergissing te denken dat zij moeten weten wat zij willen gaan doen, voordat zij kunnen stoppen. In de praktijk blijkt dat ondoenlijk. Dansen legt zowel praktisch als mentaal zo'n beslag dat er geen tijd en ruimte is om op een serieuze manier alternatieven te onderzoeken. Het besluit om te stoppen en kiezen voor een nieuwe richting zijn twee onverenigbare stappen. Het is als het beëindigen van een relatie. Een nieuwe partner is niet snel gevonden nadat de relatie is gestopt, zelfs al was het een eigen keuze.

Dansers zijn ambitieus, gedreven en resultaatgericht. Dat zijn ze gewend, zo zijn ze getraind. Die kwaliteiten, die hun tijdens het dansen zo van pas kwamen, zijn opmerkelijk genoeg een belemmering bij het einde ervan. Het is voor de meesten moeilijk om stil te staan bij wat hun overkomt, terwijl de oriëntatie op een nieuwe loopbaan dat juist vereist.

Een nieuwe start

Dansers die in Nederland werken en hier hun carrière beëindigen, zijn in vergelijking met de meeste andere landen goed af. Al bijna 25 jaar kunnen dansers een beroep doen op de Stichting Omscholingsregeling Dansers (SOD). Deze regeling ondersteunt dansers die een nieuwe maatschappelijke start willen maken, en doet dat door middel van advies, loopbaanbegeleiding en een financiële bijdrage. Het is het pareltje onder de arbeidsvoorwaarden.

Tijdens hun loopbaan betalen zowel de dansers als de gezelschappen daarvoor premies en na tien jaar kan een danser een beroep doen op de mogelijkheden van de regeling. Wat de

regeling biedt, is afhankelijk van de plannen die een danser op tafel legt. Er wordt maatwerk geleverd. De situatie van iedere danser is anders. Sommigen zijn gebaat met een korte, praktijkgerichte opleiding, anderen willen een langdurige studie aanpakken en weer anderen willen een eigen onderneming starten en dat combineren met één of meer cursussen. Bij de beoordeling door het bestuur van de SOD van iemands toekomstplannen wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de individuele omstandigheden, ambities en mogelijkheden van de aanvrager. Maatwerk is het uitgangspunt voor het bestuur van de Omscholingsregeling en dat blijkt in de praktijk de formule tot succes. Gedurende de afgelopen twee decennia zijn ruim driehonderd dansers ondersteund en het merendeel van hen heeft met succes een nieuwe start kunnen maken.

Vrijwel alle gestopte dansers moeten zich verder scholen dan wel omscholen. Want door het intensieve en eenzijdige karakter van een danscarrière hebben alle dansers een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Ze doen tijdens het dansen weliswaar een schat aan ervaring op en ontwikkelen een grote hoeveelheid competenties, maar dat zijn vaardigheden die

zonder verdere scholing weinig bruikbaar zijn op de arbeidsmarkt. Vaardigheden overigens waar zij wel tijdens de scholing en in hun nieuwe loopbaan enorm van profiteren. Denk aan hun doelgerichtheid, hun perfectionisme, ambitie, doorzettingsvermogen, creativiteit.

De SOD ondersteunt de ex-danser door het vergoeden van studiekosten en het verstrekken van een bijdrage in de kosten van levensonderhoud. Dankzij goede afspraken met de

Waar een ex-danser ook in terecht- komt, in vrijwel alle gevallen is het succesvol

UWV kunnen dansers hun opleiding starten met behoud van een WW-uitkering en als de studie langer duurt dan de WW, springt de Omscholingsregeling bij. Gemiddeld studeert een ex-danser drie jaar.

Minstens zo belangrijk als de financiële steun is de mentale begeleiding van de danser bij de grootste stap in zijn carrière. Op dat moment stap hij uit de bubbel en staat er alleen voor. Soms ontredderd, soms gemotiveerd om de nieuwe kansen te pakken, maar altijd onwennig. De begeleiding is er in eerste instantie op gericht om emoties te kanaliseren, die een plaats te geven en vooral aan het zelfvertrouwen van de danser te werken. Omdat de eigenwaarde van een danser zo sterk verbonden is met zijn werk, heeft hij vaak het idee niets anders te kunnen. Het vraagt de nodige tijd en aandacht om een danser te laten inzien welke kwaliteiten hij heeft. Andere interesses dan dans zijn vaak onderbelicht gebleven; dansers

Paul Bronkhorst

is werkzaam bij de Stichting
Omscholingsregeling Dansers

stimuleren om andere beroepsrichtingen te onderzoeken maakt daarom steevast deel uit van de begeleiding.

En wat gaan ex-dansers dan zoal doen? Vaak wordt verondersteld dat dansers dansleraar worden of een eigen school zullen openen, maar dat is net zo'n stereotype als de ex-profvoetballer die trainer wordt. De werkelijkheid is anders, en laat een grote variëteit zien. Een aantal ex-dansers wil graag in een dansgerelateerd beroep aan de slag, maar dat is vaak een reden om daar kritisch op door te vragen. Soms blijkt dan dat deze keuze voortkomt uit een angst om de bekende en de zo vertrouwde danswereld te verlaten. In andere gevallen is het een welbewuste keuze. Opvallend is dat in Nederland zo'n 15 procent van de dansers in een dansgerelateerde richting aan de slag wil, terwijl in het buitenland dit percentage aanmerkelijk hoger ligt, zo rond de 40. Waarschijnlijk komt dat doordat in de meeste landen een omscholingsregeling ontbreekt. Het vergt veel meer inspanning en lef van een ex-danser om een andere keuze te realiseren; de verleiding om in de bekende wereld te blijven is dan groter.

Hoewel de variëteit in de keuzes die dansers maken groot is, is er toch ook een aantal accenten te ontdekken. Zo is een groot aantal dansers aan de slag in een vak waarin het lijf of de lichamelijke verzorging een rol speelt, zoals fysiotherapeut, Gyrotonics instructeur, verpleegkundige of yogadocent. Een andere populaire richting is de visuele kunst: vooral fotografie en film zijn geliefd. Toch zijn er ook de verrassingen, zoals verkeersvlieger, psycholoog, advocaat, informaticus en directiechauffeur. Maar waar een ex-danser ook in terecht komt, in vrijwel alle gevallen is het succesvol.

De maatschappij en de danssector in Nederland investeren veel in dansers. Eerst in de opleiding, en ook later, als er voor een andere carrière moet worden gekozen. Het loont. De

Nederlandse danssector is zeer vitaal en kent ook internationaal veel aanzien. De dans in Nederland is van bijzonder hoog niveau. Maar ook na de danscarrière neemt de overheid haar verantwoordelijkheid. De omscholingsregeling illustreert hoe menselijk kapitaal optimaal kan worden benut. Een voorbeeld voor andere sectoren in onze maatschappij.